

Verotus uusiksi?

Toim. Seppo Kari ja Jouko Ylä-Liedenpohja

Elinkeinoelämän Tutkimuslaitos
Palkansaajien tutkimuslaitos
Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Kustantaja: Taloustieto Oy

Helsinki 2007

Kansi: Virpi Haavisto, Avantage Oy, Helsinki

*Kannen valokuva on Manhattanilta,
paikasta, josta professori Tikka erityisesti piti.*

Kirjan tekijänoikeuskorvauksista kertyvät varat menevät
Professori Kari S. Tikan muistorahastolle
(Helsingin yliopiston rahastot)

ISBN 978-951-628-451-7
Painopaikka: Yliopistopaino, Helsinki 2007

Alkusanat

Mitä annettavaa taloustieteilijöillä on verotuksen uudistamista koskevaan keskusteluun? Jos kysymys esitetään alaa tunteville ja tutkiville taloustieteilijöille, he puhuvat todennäköisesti verotuksen aiheuttamien vääristymien minimoinnista sekä neutraalisuuden ja oikeudenmukaisuuden tavoittelusta. He käyttävät päättelyjä ja erikoissanastoa, jotka saattavat olla vieraita myös taloustieteellisen peruskoulutuksen saaneille. He korostavat sitä, että jos verotus olisi neutraalia, veroja ei tarvitsisi ottaa huomioon päätöksissä ja valinnoissa. Esimerkiksi yritykset investoivat yhtä paljon ja samoihin kohteisiin tehdessään laskelmansa ennen veroja tai verot huomioon ottaen. Sama kysymys politiikan kentällä tuottaa vastauksen, jossa yleensä korostuu aivan päinvastainen ajatus. Verojen nimenomainen tarkoitus olisi ohjalla taloudellista toimintaa ja kohdentaa se halutulla tavalla. Edesmennyt professori Kari S. Tikka esitti usein, että juristithan ne pykälät joutuvat viimekädessä sorvaamaan, mutta että yleensä joku talousoppinut pannaan loppukiireessä tekemään hallituksen esitystä varten ainakin lakiesityksen työllisyys- ja verotuoarviot.

Tällaisia kysymyksiä pohdimme vajaa kaksi vuotta sitten erään verotusta käsittelevän kirjan jälkimainingeissa. Koimme tarpeelliseksi saada aikaiseksi ehkei nyt aivan pamflettia, mutta kuitenkin sen tyyliä tavoittelevan kirjasen. Taloustieteellisistä pohdinnoista emme tinkisi, vaikka pyrkisimme lukijaystävällisesti valaisemaan tärkeinä pitämiämme kysymyksiä ja niiden

ratkaisuvaihtoehtoja. Pidimme välttämättömänä ryhmän laajentamista. Erityisesti halusimme ajankohtaisen veropolitiikan tuntijoina mukaan juuri professori Kari S. Tikan ja Elinkeinoelämän Valtuuskunnan EVAn ja Elinkeinoelämän Tutkimuslaitoksen ETLAn toimitusjohtajan Sixten Korkmanin. Verokonklaavi oli syntynyt.

Emme asettaneet kirjoitustyölle varsinaista aikataulua. Kartoitimme pääasiassa aiheita, joiden osalta ryhmän jäsenillä olisi suhteellinen etu kirjoittamisessa. Professori Tikan traaginen poismeno vain pari viikkoa hänen alustuksensa jälkeen toukokuussa 2006 sai ryhmän havahtumaan, että luonnollinen tavoite kirjalle on ennen kevättalven 2007 eduskuntavaaleja ja että aikataulu on kiireinen.

Käsillä oleva teos on ryhmämme kunnianosoitus niin professori Kari S. Tikan elämäntyölle kuin myös jo yli 25 vuoden takaa juontuvalle ajatusten vaihdolle hänen ja ryhmän jäsenten välillä. Professori Kari S. Tikka oli syvästi periaatteiden mies, ehkäpä niiden vankikin, mutta silti käsityksissään muuntumiskykyinen. Hän matkusti paljon tavaten jatkuvasti kollegoitaan ympäri maailmaa konferensseissa ja yliopistovierailuilla ja siksi osasi tiivistää uudet veropoliittiset trendit. Keskustelut ja väitelyt saivat aina väriä ja vauhtia hänen puheistaan. Hänet tunnetaan tulevat varmaan usein toistamaan ”Kari S. Tikka sanoisi tästä...”.

Tekijät

Sisällysluettelo

Alkusanat

Kari S. Tikka – veropolitiikan jättiläinen in memoriam

Matti Kukkonen ja Reino Hjerppe

- 1 Verotus uusiksi? – katsaus sisältöön
Jouko Ylä-Liedenpohja 11
- 2 Verotuksen reunaehtoja
Sixten Korkman 21
- 3 Mihin suuntaan veropolitiikassa pitäisi edetä?
Jaakko Kiander 33
- 4 Kulutusverotukseen siirtymällä suomalaisten varallisuus kasvuun?
Reino Hjerppe 51
- 5 Tasavero on kuluttamisen verottamista
Martti Nyberg 75
- 6 Porrastettu tasavero, ansiotulon verohyvitys ja kateusvero
Jouko Ylä-Liedenpohja 89
- 7 Omaisuuden arvonmuutosten verottamisesta
Matti Kukkonen 107
- 8 Osaketuottovähennys – tie tehokkaampiin pääomamarkkinoihin
Seppo Kari 125
- 9 Yritysten synty, kasvu ja verokannusteet
Vesa Kanniainen 141
- 10 Tutkimuksen ja tuotekehityksen verotuet – kasvua vai tehottomuutta?
Tarmo Valkonen 163
- 11 Pienten joutsenten tanssi
Jouko Ylä-Liedenpohja 183

Kari S. Tikka – veropolitiikan jättiläinen in memoriam

Matti Kukkonen ja Reino Hjerpppe

Professori Kari S. Tikan merkitystä suomalaiselle vero-oikeuden tutkimukselle, verolakien valmistelulle ja yleisesti koko Suomen veropolitiikalle on vaikea sanoin kuvailla. Hän oli tavalla tai toisella mukana lähestulkoon kaikissa tuloverolainsäädäntömme kehittämis- ja uudistushankkeissa yli kolmenkymmenen vuoden ajan. Tikan klassikoksi muodostunut väitöskirja ”Veron minimoinnista” oli aikanaan uusia uria uurtanut teos, joka on yhä täysin ajankohtainen tänäkin päivänä. Kirjan sisältämät luokittelut ja pohdinnat laillisen verojen minimoinnin ja laittoiman verotuksen kiertämisen harmaasta välialueesta ovat luoneet nykyiset suuntaviivat suomalaisten yritysten verosuunnittelulle. Teoksessa tuli myös jo esiin Tikalle tyypillinen veropoliittinen realismi ja pyrkimys ottaa huomioon verotuksen taloudellisia vaikutuksia. Sinällään Tikka näki Suomelle sopivimmaksi rooliksi veropolitiikan pelikentällä valppaan sopeutujan, joka ei lähde aggressiiviseen veropeliin, mutta joka toisaalta osaa ottaa huomioon ja pyrkii ennakoimaan verotuksen valtatrendejä.

Veropolitiikan kehittämisessä Kari S. Tikalle muodostui vuosien varrella yhdessä pitkäaikaisen kollegan, professori Edward Anderssonin kanssa hyvin ainutlaatuinen, suvereeni asiantuntija-asema. Tikka ja Andersson olivat kunnioitusta herättävä parivaljakko myös laajemmilla pohjoismaisilla sekä eurooppalaisilla veroareenoilla. Professorien saumaton yhteistyö toimi lukuisissa verolakien valmistelukomiteoissa aina 1970-luvulta tähän vuoteen saakka.

1990-alussa toteutettujen suurten yritys- ja pääomatulo-verouudistusten taustalla olivat nimenomaan Tikan ja Anderssonin vuonna 1987 julkaisemat laajat yhdenmiehenkomiteamietinnöt. Kari S. Tikalla oli käytännössä keskeinen vaikuttajan rooli siirryttäessä Suomen nykyiseen, eriytettyyn tuloverotukseen. Hänen joutsenlaulukseen lakivalmistelutyön saralla jäi keväällä 2006 ilmestynyt Yritysverotuksen kehittämistyöryhmän merkittävä mietintö verotuksen, yhtiöoikeuden ja kirjanpidon yhteensovittamisesta (VM 4/2006). Mietinnön esitykset ovat jatkossa uuden hallituksen verolakivalmistelun pohjana.

Osallistuminen lainvalmisteluun ja työryhmiin oli Kari S. Tikalle sosiaalisesti lahjakkaana persoonana mieluista työtä, jonka hän otti vastaan pyyteettömästi. Hän pystyi toimimaan vero-työryhmissä ja eduskunnan lainvalmistelun eri vaiheissa riippumattomana ja auktoritatiivisena ”järjen äänenä” silloinkin, kun verotuksen uudistamiseen sisältyi suuria intohimoja ja taloudellisia eturistiriitoja. Tikka tunsikin poliittiset realiteetit kuin talouden peruslainsäädäntö.

Kari S. Tikka omaksui luontevasti julkisen roolin eräänlaisena verojärjestelmämme hankalien kohtien ja pullonkaulojen ”aukiselittäjänä” ja tulevien verouudistusten ennakoijana. Usein kävi niin, että Tikan ensin yksinään esille nostama verouudistus-aspekti tuli muutaman vuoden viipeellä sellaisenaan tai muokattuna mukaan Suomen verolainsäädäntöön. Tikka arveli jo monta vuotta sitten, että vuoden 2010 paikkeilla tullaan vakavasti keskustelemaan tasaverotuksesta ja eriytetyn tuloverojärjestelmän kokonaisuutuksesta. Puhujana hän oli vaille verta ja pystyi voittamaan puolelleen usein myös epäilevät tuomaat ja verotuksen tylsyyteen kyllästyneet. Vero-opintopäivillä ja erilaisissa vuosittaisissa veroseminaareissa Tikan puhe oli kohokohta, jota tultiin kuulemaan ja jota myöhemmin siteerattiin ja kommentoitiin.

Kari S. Tikan työ kohdistui ennen kaikkea välittömän verotuksen kehittämiseen. Siinä hänen lähtökohtansa oli yritysverotuksen puolella Martti Saarion kehittämä meno-tuloteoria, jonka voidaan katsoa teoreettisilta perusteiltaan puolestaan nojautuvan kansainvälisen tuloveroteorian laajan tulon käsitteeseen. Verolainsäädännön kehityksen voidaan Suomessa katsoa edenneen Tikan ajatuksissa luovasti ja pragmaattisesti tätä ajattelukehikkoa perustana pitäen. Tikka toki selvästi näki, että verotusta voidaan käyttää ja käytetään myös muuhun yhteiskuntapolitiittiseen tarkoitukseen kuin vain verojen kerryttämiseen julkiselle vallalle. Näihin ohjaaviin tavoitteisiin kuuluivat suhdanne-, alue-, ympäristö- ja jopa kulttuuripoliittisetkin tavoitteet. Jako-

politiikan tarkasteluissa Tikan lähtökohtana oli progressiivinen verotus. Hänen pohdinnoissaan oikeudenmukaisuuden tavoite oli aina vahvasti mukana, mutta oikeudenmukaisuusajattelunsa filosofisia perusteluja hän ei kirjoituksissaan kuitenkaan tarkemmin esittele.

Veropolitiikkaamme kannatellut ja sitä muovannut jättiläinen on nyt poissa. Legendaariseksi muodostuneesta asemastaan huolimatta tai ehkä juuri siitä syystä kaikille aina yhtä ystävällinen Suomen verotuksen pelinumero ykkönen on jättänyt maalliset pelikentät. Epävirallisen verokonklaavimme ajatustenvaihdossa Kari oli aina äkilliseen ja traagiseen poismenoonsa saakka mukana täydellä sydämellään. Me jäljelle jääneet konklaavin jäsenet toivomme, että edes pieni ripaus Karille niin tyyppillisestä lennokkaasta veroajattelun hengestä olisi löydettävissä käsillä olevasta kirjastamme, jonka omistamme Karin muistolle.

